
Zapisi

1.02
Prejeto 2. 4. 2010

UDK 796.526-058.65(497.4)"1941/1945"

Peter Mikša*

Slovenski alpinizem in padli slovenski alpinisti med drugo svetovno vojno

---

IZVLEČEK

Slovenski alpinizem se je ob svojih začetkih koncem 19. in v začetku 20. stoletja srečeval v več desetletnim zaostankom za plezalsko razvitimi državami Alpskega obroča in Angleži ter velikim pritiskom predvsem nemških plezalcev, ki so v slovenskih gorah želeli preplezati najpomembnejše linije in pristope na vrhove.

Avtor v članku prikazuje razvoj slovenskega planinstva in predvsem alpinizma, njegov vzpon v času med obema vojnama, ko so slovenski plezalci že občutno zmanjšali razkorak do najboljših. Z obdelavo obstoječih arhivskih virov in literature avtor poskuša raziskati število pobitih plezalcev med drugo svetovno vojno in posledice za razvoj slovenskega alpinizma.

Ključne besede: Slovenija, planinstvo, alpinizem, 2. sv. vojna, šport

ABSTRACT

SLOVENIAN ALPINISM AND THE FALLEN SLOVENIAN ALPINISTS DURING WORLD WAR II

During its initial stages in the end of the 19th and the beginning of the 20th century, Slovenian alpinism was several decades behind the British and the Alpine countries, well-developed in the field of mountain climbing. It was under a lot of pressure, especially from the German mountaineers who wanted to climb the most important lines and climbing routes to the summits in the Slovenian mountains.

In the following article the author focuses on the development of the Slovenian mountaineering and especially alpinism, as well as on its progress in the interwar period when the difference between the Slovenian climbers and the best alpinists had already diminished significantly. By analysing the existing archive sources and literature, the author attempts to determine the number of mountaineers killed during World War II and the consequences for the development of the Slovenian alpinism.

Key words: Slovenia, mountaineering, alpinism, World War II, sports

---

* Univ. dipl. zgodovinar, mladi raziskovalec, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za zgodovino, Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana; e-naslov: peter.miksa@ff.uni-lj.si

---

Začetki planinstva na Slovenskem

Zanimanje za naravo in gore se je pri Slovencih pojavilo že v dobi razsvetljenstva. Janez Vajkard Valvazor omenja v svoji knjigi *Slava vojvodine Kranjske*, leta 1689, zeliščarje, "ki so visoko v gorah, kakor na Krmi (Triglavsko pogorje), Stolu, v Bistriških (Kamniške Alpe) snežnikih, Učki, nabirali zdravilna zelišča in korenine".¹ Iz te dobe so tudi že znane nekatere planšarske poti in planine (planina Goreljek na Pokljuki, dolina Za jezeram). Vsaka večja vas pod gorami je imela svojo planino, kamor so poleti gnali živino. Na teh planinah so skupaj z živino poleti živeli planšarji, ki so se med premori za pašo prvi povzpeli na okoliške vrhove. V gore so zahajali tudi lovci in gozdarji. Vendar povod za te vzpone ni bil iz planinski vzgibov - hoje zaradi veselja-, planšarje, lovce in gozdarje je k temu gnal njihov gospodarski interes. Na vrhovih so tako pastirji lahko pregledali terene za morebitno pašo ali poiskali izgubljene živali, lovec se je razgledoval po gamsih.²

Novi vek in njegov preporod naravoslovnih znanosti je prinesel za raziskovanje gora pomembno spremembo, da se za ta svet nisoanimali le tisti, ki so živeli pod njimi in so tja zahajali po opravkih, temveč tudi in predvsem znanstveniki. Narava ni več pomenila svet neznanega in ta vedoželjnost se je širila vedno više v gore. Razsvetljenski duh, predvsem pa kozmopolitska vpletenost avstrijske monarhije v takratni evropski prostor sta pripomogla, da so na slovensko območje zašli številni raziskovalci, zdravniki, popotniki in botaniki. Interesi zlasti botanikov so vodili v vedno višje gore tudi pri nas. Najbolj poznani imeni med raziskovalci gorskega sveta pri nas v tistem času sta vsekakor Baltazar Hacquet in Karel Zois. Hacquet (1739-1815), britanski rudarski zdravnik, anatom, oriktograf in botanik, ki je služboval v Idriji, je pri nas v 18. stoletju obhodil največ gorskega sveta. Leta 1782 je izdal delo *Alpske rastline Kranjske*, leta 1779 pa *Oriktografijo Kranjske*, v kateri je med drugim tudi navedel višinske točke za Nanos, Golak, Čaven, Porezen, Mali Triglav, Ljubelj, Gorjance, Gotenico, Snežnik, Učko, Javornik, Mokrc in Krim.³

Prav v tem obdobju pa je prišlo do prvega vzpona na vrh Triglava "odkar svet stoji". Dne 26. avgusta 1778 so vrh dosegli štirje "srčni možje" iz Bohinja: Luka Korošec iz Koprivnika, Matevž Kos iz Jereke, Štefan Rožič iz Savice in Lovrenc Willowitz iz Stare Fužine.⁴ Vzpon na Triglav je bil opravljen osem let pred prvim vzponom na Mont Blanc, 22 let pred prvim vzponom na Grossglockner, celih 87 let pred prvim vzponom na Matterhorn in 99 let pred prvim vzponom na drugi najvišji vrh Julijskih Alp, Montaž.⁵

Večji preskok pri dojetanju, pa tudi obiskovanju gora je prinesla druga polovica 19. stoletja. To je bil tudi čas prebujanja narodov. Doba največjega osvajanja in plezanja na nedotaknjene gorske vrhove v Alpah sovпада z obdobjem narodnega prebujanja in zametki imperializma.⁶ Nemška zmaga nad Francozi 1871 je za Nemce, posredno tudi avstrijske Nemce, pomenila velik gospodarski razvoj. Izboljšanje prometnih povezav, tako cestnih kot tudi uvedba in širjenje železnice, je omogočilo

---

1 Tone Strojín: *Oris zgodovine planinstva*. Ljubljana 1978, str. 3.

2 Prav tam, str. 3.

3 Tone Strojín: *Zgodovina slovenskega planinstva*. Slovenska planinska organizacija SPD-PZS, 1848-1948-2003. Radovljica 2009, (dalje Strojín, *Zgodovina slovenskega planinstva*) str. 24.

4 *Stoletje v gorah*. Ljubljana 1992, str. 8.

5 Prav tam, str. 8.

6 Boštjan Šaver: *Nazaj v planinski raj*. Ljubljana 2005, (dalje Šaver, *Nazaj v planinski*) str. 41-42.

lažjo, udobnejšo, cenejšo in hitrejšo pot pod vznožja gora.⁷ To je v planine pripeljalo tudi domače ljudi nižjih slojev, tistih, ki so takrat imeli zagotovljeno službo pretežno v dveh pomembnih nadnacionalnih institucijah svojega okolja: v državnih železnicah takratne monarhije in v Katoliški cerkvi. Obe instituciji sta močno zaznamovali tudi oblikovanje alpske kulture slovenstva. Duhovnik Jakob Aljaž, sloviti planinec, borec za slovensko podobo naših gora, postavitelj in lastnik Aljaževega stolpa na vrhu Triglava, je bil dolga leta zaposlen v Rimskokatoliški cerkvi, pisatelj Josip Vendot, "oče" pripovedke o Kekcu, pa na železnici.⁸

Prvi poskusi slovenskega planinskega organiziranja in nastanek Slovenskega planinskega društva

---

V drugi polovici 19. stoletja so začeli po Evropi ustanavljati planinske organizacije. Prvo so ustanovili 1857 v Londonu. Pri nas je do prvega poskusa ustanovitve prvega planinskega društva prišlo leta 1872 v Srednji vasi v Bohinju, kjer je kaplan Ivan Žan dal pobudo za ustanovitev društva "Triglavski prijatelji". Društvo si je zadalo nalogo, da bo vzdrževalo pot na Triglav in zavetišče na Prodih (v bližini današnjega doma Planika), ki so ga domačini imenovali "Triglavski tempelj". Deželna vlada ustanovitve društva ni dovolila. Organizirano delovanje bohinjskih planincev pa je tudi kmalu po službeni premestitvi Žana zamrlo. Zavetišče je v nekaj letih propadlo.

Odločilno pobudo za ustanovitev Slovenskega planinskega društva (SPD) so leta 1892 dali t. i. planinski piparji, družba ljubljanskih planincev, ki so vedno s seboj nosili pipe, vžigalice in tobak. Tistega leta je znan njihov izlet na Stol, na katerem so sklenili, da bodo začeli z intenzivno propagando za ustanovitev društva. Vodil jih je Jožef Hauptman.⁹ Za zgodovino slovenskega planinstva je zelo pomemben 23. junij 1892, ko so piparji (Hauptman, Korenčan in Škof) na izletu na Stol ugotavljali, "kako da je po vseh slovenskih hribih, kamorkoli jih vodi pot, videti le tuje delo. Tuja roka zaznamuje pota, postavlja kočice in napravlja na slovenskih tleh le nemške napise in kažipote ...".¹⁰ Sklenili so ustanoviti slovensko planinsko društvo, v katerega bi skušali pritegniti čim več somišljenikov.

Prvi "osnovalni shod" je bil 22. septembra 1892, shod pa 13. novembra 1892, na katerem so bili v začasni odbor izvoljeni Ivan Hrasky (načelnik), Vincenc Borštner, Jožef Hauptman, Anton Mikuž, Simon Rutar, Ivan Soklič, Fran Tavčar, Fran Triller in Jernej Žitnik.¹¹ Odbor je sestavil pravila, ki so bila potrjena z odlokom cesarsko-kraljevega ministrstva za notranje stvari dne 10. januarja 1893, pod številko 30637.¹² Ustanovni občni zbor je potekal 27. februarja 1893 v Ljubljani v vrtnem salonu "Pri Maliču", za načelnika pa je bil izvoljen Fran Orožem.¹³ Kot so zapisali v društveni statut in objavili v prvi številki osrednjega glasila SPD Planinskem vestniku,¹⁴ je novoustanovljeno društvo rodila domoljubna želja,

⁷ http://www.slo-zeleznice.si/sl/o_nas/zgodovina_sz/

⁸ Šaver, Nazaj v planinski, str. 43.

⁹ Henrik Lindtner: Planinski piparji. V: Planinski vestnik 1933, str. 169.

¹⁰ Strojnik, Zgodovina slovenskega planinstva, str. 145.

¹¹ Prav tam, str. 144.

¹² Prav tam.

¹³ Prav tam.

¹⁴ Planinski vestnik (PV) izhaja od leta 1895, z enim samim premorom 1915-1920, do danes. Prvi urednik je bil Anton Mikuž.

da bi Slovenci bolje spoznali lepoto širne svoje domovine in jo potem toliko bolj znali ljubiti.¹⁵

Društva slovenska javnost ni sprejela ravno z navdušenjem. Planinske prijatelje so imeli za smešne, ko so jih videvali okrašene s šopki cvetlic za klobuki, ko so se vračali s hribov domov,¹⁶ v Alpenvereinu¹⁷ pa je društvo našlo hudega sovražnika, in to na narodnostni osnovi. Takrat je bilo namreč planinstvo pri nas v domeni nemškega prebivalstva. Glasniki planinstva so bili nemški izobraženci, zaradi razvejenosti svojih sekcij in planinskih koč ter poti, ki so jih le-te postavile, pa so se počutili kot doma.

Slovenske gore so v nekaj letih aktivnega delovanja SPD po slovenskih deželah zelo hitro in spretno pridobivale slovensko podobo. To je bil tudi temeljni namen delovanja društva. SPD je že prvo leto delovanja dobil dve podružnici. Prva je bila kamniška, ustanovljena 19. julija 1893, druga, savinjska, pa je bila ustanovljena 28. avgusta istega leta.¹⁸ V ustanovnem letu 1893 je imel SPD dve podružnici in 225 članov, leta 1914 pa 27 podružnic in 3400 članov.¹⁹ Do prve svetovne vojne je SPD zgradil 37 planinskih postojank in koč.²⁰ Prvo kočjo je SPD postavil na Črni prsti nad Bohinjem. Slovesna otvoritev je bila 15. junija 1894, poimenovali pa so jo po prvem predsedniku Franu Orožnu - Orožnova kočja. Kmalu, tudi leta 1894, ji je sledila Koča na Molički planini pod Ojstrico.²¹

Z večanjem obiska v gorah se je povečevalo tudi število nesreč. Za ta namen so pri SPD 16. junija 1912 ustanovili prvo slovensko reševalno postajo.²² Ta datum danes velja za datum ustanovitve Gorske reševalne službe. Tega dne je načelnik kranjskogorske podružnice SPD Josip Tičar sklical sejo odbora, ki se je je udeležil tudi predstavnik osrednjega odbora SPD Jernej Demšar.²³ Neposredni povod za ustanovitev reševalne postaje v Kranjski Gori je bila nesreča Josipa Cerka, enega vodilnih članov skupine Dren, ki je 4. aprila 1912 na poledenelem pobočju Stola zdrsnil. Tej reševalni postaji je 1922 leta sledila še ena v Kamniku in v zgornje-solčavskem kotu.²⁴

Prva svetovna vojna je SPD in turistične obiske gora v veliki meri okrnila. Julijske Alpe so bile v dveh letih in pol, kolikor je trajala soška fronta, za "turi-

¹⁵ PV 1895, št. 1, Društveni statut.

¹⁶ Prav tam, str. 145.

¹⁷ Avstrijci so ustanovili svoje planinsko društvo (Österreichischer Alpenverein, v nadaljevanju ÖAV) leta 1862 (gl. Andrej Studen: Iz avanturizma v turizem. V: Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848-1992. Ljubljana 2005, (dalje Slovenska novejša zgodovina) str. 92), Nemci svojega (Deutsche Alpenverein, v nadaljevanju DAV) 1869. Leta 1874 se ÖAV združi z nemškim planinskim društvom (DAV) v Nemško-avstrijsko planinsko društvo (Deutscher und Österreichischer Alpenverein, v nadaljevanju DÖAV (gl. Vilma Purkart: Razvoj gorništv na Slovenskem. Diplomsko naloga, Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, Oddelek za zgodovino, 2004, str. 18). Na ozemlju današnje Slovenije je DÖAV ustanovila več sekcij (kranjska sekcija, mariborska sekcija, celjska sekcija in primorska sekcija), ki so z gradnjo koč in potmi, ki so jih gradile po slovenskih gorah, markirale prostor v smislu geografske germanizacije.

¹⁸ Tone Strojín: Ustanovitev in razvoj Slovenskega planinskega društva (1893-1945). V: Planinski zbornik. Ob 110-letnici Slovenskega planinskega društva in Planinske zveze Slovenije. Ljubljana 2003, (dalje, Strojín, Ustanovitev SPD) str. 40.

¹⁹ Strojín, Zgodovina slovenskega planinstva, tabela na str. 226.

²⁰ Stoletje v gorah, str. 146.

²¹ Prav tam, str. 146.

²² Stanko Hribar: Prispevek k zgodovini reševanja v slovenskih gorah do druge svetovne vojne. V: III. Zbornik GRS, 1912-1997, (dalje Hribar, Prispevek k zgodovini reševanja) str. 42.

²³ Prav tam, str. 42, str. 50.

²⁴ Prav tam, str. 50.

stovski promet" zaprte, obiskovali pa so Kamniško-Savinjske Alpe, kjer so leta 1916 celo preuredili in dozidali kočjo na Kamniškem sedlu. Vojna je pustila mnogo gorskih postojank opustošenih, po vojni pa je nova meja dobršen del Julijskih Alp in primorskih hribov, eno koroško in deset primorskih podružnic SPD, odrezala od osrednje organizacije.²⁵

Ustanovitev Turistovskega kluba Skala - začetek organiziranega alpinizma pri nas

Delovanje SPD po prvi svetovni vojni ni vsem povsem ustrezalo, saj je SPD preveč poudarjal predvsem gospodarske naloge planinstva, kar pa je bilo zaradi uničenosti infrastrukture v gorah upravičeno in s strani odgovornih v SPD povsem razumljivo. Pri negodovanju nad SPD je bil najglasnejši mladi rod, ki je tako 2. februarja 1921 ustanovil Turistovski klub Skala (TK Skala).²⁶ Pojma turizem in alpinizem takrat še nista bila tako opredeljena kot danes. Vzpon na goro so imenovali turo in v tem smislu so bili turisti, klub pa zato turistovski.²⁷ Za poglobitvo nalogo so si zadali poletno in zimsko turistiko. Kmalu pa se je prijel izraz alpinizem in tako se je tudi TK Skala 14. novembra 1940 preimenoval v Alpinistični klub Skala.²⁸ Naloga kluba sta bila poleg alpinizma še smučarstvo in fotografiranje visokih gora, zato so v klubu ustanovili smučarski in fotoamaterski odsek.²⁹ Prva podružnica TK Skala je bila ustanovljena v Bohinju 17. 9. 1922, leta 1923 so ustanovili samostojno podružnico na Jesenicah in leta 1928 plezalni odsek, leta 1933 pa še podružnico za Savinjsko dolino v Lučah, ki je bila 1934 leta prenesena v Celje.³⁰

Skala, ki je na začetku nastopila kot opozicija SPD, je svoje delovanje kmalu usmerila v vzgojo "turistov" in smučarjev, medtem ko naj bi SPD skrbel za gospodarsko plat obiska v gorah.

TK Skala označuje posebno poglavje v zgodovini slovenskega planinstva. Obdobje po prvi svetovni vojni je bilo polno prelomnih gledanj na poslanstvo alpinizma in alpinistike, na vlogo kulture³¹ v planinstvu, na razmerje med športom in alpinistiko, na odnos človeka do gore, na planinsko etiko in ne nazadnje na odnos med SPD in TK Skala v pogledu na organizacijo planinske dejavnosti. Delovanje TK Skala pomeni eno najbolj kulturno bogatih obdobij slovenskega planinstva, v katerem so se izoblikovala mnoga etična pravila, pogledi in navade, zlasti za alpinizem.³² Skalaši so morali začeti tako rekoč iz nič, saj izoblikovanega alpinizma še ni bilo. Pred prvo svetovno vojno je bilo nekaj alpinističnih dejanj, ki pa so bila večinoma v domeni posameznikov, npr. Henrika Tume, pred njim Valentina Staniča. Edina skupina, ki se je ob jamarstvu, smučanju in pohodništvu ukvarjala tudi s

²⁵ Strojín, Ustanovitev SPD, str. 45.

²⁶ Do danes najbolj temeljito obdelavo zgodovine TK Skala je naredil Vladimir Škerlak. Njegovo Zgodovino alpinističnega kluba lahko v več delih najdemo v PV 1961 in 1962.

²⁷ Zaradi nekaj nesreč pa so kratico TKS zlobno tolmačili tudi kot "Trapasti klub samomorilcev".

²⁸ Strojín, Zgodovina slovenskega planinstva, str. 243; član Skale Miha Potočnik v svoji korespondenci s prijatelji skalaši ob 40 obletnici nastanka TK Skala, ta klub poimenuje izključno le AK Skala. Gl. Arhiv Republike Slovenije (ARS), osebni fond Miha Tominšek (AS 380), t. e. 3.

²⁹ Strojín, Ustanovitev SPD, str. 47.

³⁰ Prav tam, str. 47.

³¹ Skalaši so bili začetniki slovenskega celovečernega filma. Najprej s filmom *V kraljestvu zlatoroga* in nato s sodelovanjem pri filmu *Triglavske strmine*. Dosegli so evropsko veljavo v fotografiji, razstavljali po Evropi, celo po Severni Ameriki, sodelovali pri Planinskem vestniku itd.

³² Strojín, Zgodovina slovenskega planinstva, str. 235.

plezanjem, so bili t. i. drenovci, zbrani okoli Bogumila Brinška, ki so ob nastanku TK Skala še živeli, a od smrti Brinška leta 1914 niso bili več združeni in so delovali ljubiteljsko le kot posamezniki. Tako imamo lahko TK Skala za začetnika organiziranega alpinizma pri nas. V okviru TK Skala je bilo med obema vojnoma preplezano mnogo prvenstvenih smeri v naših stenah, in to do ocene pete težavnostne stopnje. Alpinizem je prvi vrhunec doživel leta 1926, ko sta Mira Marko Debelakova in Stanko Tomiňšek v 31 urah preplezala Direktno smer v Špiku, kar je bilo najpomembnejše dejanje našega alpinizma v tistem času. Vzpon Jože Čopa in Pavle Jesih po osrednjem (Čopovem) stebru Triglavske stene leta 1945 pa je pomenil vrhunec predvojne plezalske generacije. TK Skala je vodil natančen pregled na preplezanim in 1932 izdal prvi plezalni vodnik pri nas, Naš Alpinizem. Za takšen kakovostni dvig plezalstva kmalu po prvi svetovni vojni je zaslužen predvsem dr. Klement Jug. Kmalu po tem, ko se je leta 1922 včlanil v Skalo, je ustvaril prvo jasno ideologijo alpinističnega dela TK Skala, predvsem pa je s svojimi vzponi začel osvajalno dobo slovenske alpinistike. Ideologija, ki jo je prinesel in jo je pograbila vsa mlada generacija v Skali, je bila izrazito osvajalna in tudi nacionalno obarvana, predvsem nasproti nemškim plezalcem. Jug je pisal: "... drugi, zlasti inozemski alpinisti označujejo svoj uspeh po prvenstvenem vzponu tako, da pravijo "stena je moja! ...".³³ Skupaj s somišljeniki je "osvajal" stene naših gora in s tem dvigal samozavest slovenski plezalski družčini, ki je z dosežki še vedno zaostajala za tujimi plezalcji. S takimi besednimi spodbudami in dejanji je Klement Jug uspešno vlekkel voz slovenske alpinistike do 12. avgusta 1924, ko se je ubil v Severni triglavski steni, pri soloposkusu prvenstvenega vzpona po še ne preplezanem, danes po njem imenovanem Jugovem stebru v steni.³⁴

Franc Herle in Gusti Vršnik doma iz Gornje Savinske doline predvojna plezalca v Ojstrici in drugod po Savinjskih Alpah slikana pred kočjo. Oba sta padla kot borca. (Gornjesavski muzej)

³³ Stoletje v gorah, str. 31.

³⁴ Prav tam, str. 31.

Druga svetovna vojna in njen vpliv na naše na planinstvo in alpinizem

---

V skupni številki Planinskega vestnika št. 5-6 iz leta 1941 je dokumentiran ukaz italijanskega okupatorja o ustanovitvi t. i. Ljubljanskem pokrajine, kjer je navedeno, "da avtonomni statut Ljubljanske pokrajine upošteva slovenski značaj pokrajine, njegove jezikovne in kulturne značilnosti, zemljepisno lego ozemlja in posebne krajevne potrebe".³⁵ Italijani so sicer SPD zajamčili prosto delovanje, vendar v praksi še zdaleč ni bilo tako. Že tako je bilo SPD omejen le na ozemlje Ljubljanske pokrajine, kar je pomenilo dejansko razbitje te slovenske planinske organizacije. Če so vsaj v začetku Italijani še delno dopuščali planinsko aktivnost, pa je nemški okupator takoj zatrl vse podružnice SPD, planinske domove, kočje in zavetišča pa izročil nemškemu Alpenvereinu,³⁶ mnoge najagilnejše društvene funkcionarje in planinske delavce pa zaprl, jih poslal v koncentracijska taborišča ali pa jih prisilno izselil. Od celotne slovenske planinske organizacije je ostal samo sedež Glavnega odbora SPD v Ljubljani s podružnicami Ljubljana Matica, Novo Mesto in Črnomelj. Od 65 postojank je SPD ostala le kočja na Mirni gori v Beli krajini.³⁷

Kljub težkim razmeram se je edini obstoječi planinski odbor v Ljubljani odločil, da v danih razmerah in možnostih delovanje planinske organizacije nadaljuje. Tudi Planinski vestnik je v sicer zelo skrčenem obsegu izhajal še naprej in bil tako edina vez SPD s svojimi člani.³⁸ Pobirali so tudi članarino in prostovoljne prispevke. SPD je kmalu zgradil zavetišči v Iškem vintgarju in na Samotorici, leta 1942 pa je SPD od turističnega kluba "Polž" prevzel planinski dom na Polževem. Vse te planinske postojanke so kmalu postale pribežališče in skrivališče partizanom in bile zato hitro požgane. Ko pa so Italijani konec februarja 1942 Ljubljano obdali še z žico, pa je to pomenilo tudi konec izletništva ljubljanskih planincev. Vseeno je SPD nadaljeval z delom do konca vojne.³⁹

Okupaciji navkljub pa se je v gorah vseeno plezalo, seveda v občutno manjši meri kot pred njo. Zabeleženi so plezalni vzponi, tudi prvenstveni. Že poleti 1941 je zabeležen vzpon Franca Herleta in Avgusta Vršnika, ki sta v severni steni Ojstrice v Savinjskih Alpah preplezala novo težko smer. Prav ta smer in plezalca so simbol te generacije, ki je bila na dobri poti kakovostnega preskoka slovenskega alpinizma. Oba sta kmalu po tem dejanju vstopila med partizane. Konca vojne nista dočkala.

"Kmalu po okupaciji Slovenije leta 1941 se je ogromna večina članov SPD, Skale in drugih ljubiteljev gora znašlo v vrstah OF, med partizanskimi borci, med talci, med jetniki in trpini po koncentracijskih taboriščih, tam, kjer je bil uporni slovenski narod in njegovo najzvestejše jedro," se leta 1941 spominja predvojni skalaš in povojni planinski delavec, tudi predsednik Planinske zveze Slovenije, Miha Potočnik.⁴⁰ Enakega mnenja je Miloš Rutar v knjigi Sodelovati in zmagati, v

---

³⁵ Strojín, Zgodovina slovenskega planinstva, str. 266.

³⁶ Med zasedbo Slovenije je nastala na planinskih objektih ogromna škoda. Kar 45 postojank je bilo požganih ali porušeni, 7 pa zelo poškodovanih in izropanih. Na I. skupščini Planinskega društva Slovenije (PDS) februarja 1946 so ocenjevali, da je škode za 37 milijonov dinarjev (Stoletje v gorah, str. 156.)

³⁷ Stoletje v gorah, str. 52.

³⁸ Strojín, Zgodovina slovenskega planinstva, str. 266.

³⁹ Stoletje v gorah, str. 54.

⁴⁰ ARS, AS 380, t.e. 3, Ob skalaškem jubileju, str. 3.

kateri pravi: "Med NOB je velika večina planincev sodelovala v OF in oboroženem boju in plačali so visok krvni davek."

Bine Mlač v svojem članku v Planinskem zborniku leta 2003 pri analizi zgodovine alpinizma na Slovenskem za padle slovenske alpiniste pravi: "... ker niso dočakali konca vojne, je tudi vprašanje, kaj bi bilo, če bi bilo, neumestno. Že tisto, kar so pokazali, je veliko."⁴¹ Ta zadnja ugotovitev resnično drži. Glede drugega pa velja, da smo Slovenci šele 1948 leta zmogli smer, ki jo je leta 1934, torej 14 let prej preplezal znan nemški plezalec Paul Aschenbrenner s soplezalcem v severni steni Travnika v Julijskih Alpah.⁴² S tem dejanjem smo šele prišli na raven, ki so jo drugi, sosednji narodi dosegli že dobro desetletje prej. Domnevamo lahko, da bi kateri od plezalcev, padlih med vojno, lahko preplezal to smer že prej; predvsem so v sam vrh tedanjega slovenskega plezanja sodili Frelih, Arih, Cizelj in Herle. Maks Dimnik se spominja da mu je Arih leta 1942 dejal: "... 'poleti pojdeva pa v Travniške stene,' je dejal kar sredi drugega. 'V Ašenbrennerjevo smer, kajne?' Nekako že preprosim komandirja Pavleta za dva, tri dni, mislim ..."⁴³ Iz te želje potem ni bilo nič, je bil pa on in še marsikdo s seznama padlih sposoben takega dejanja.

Matevž Frelih (Gornjesavski muzej)

⁴¹ Bine Mlač: Vnovič na razglednem stolpu zgodovine slovenskega alpinizma. V: Planinski zbornik, ob 110-letnici Slovenskega planinskega društva in Planinske zveze. Ljubljana 2003, str. 227.

⁴² Prav tam, str. 227.

⁴³ Maks Dimnik: Miholu - gorniku-partizanu. V: Planinski zbornik 1945. Ljubljana 1945.

*Predvojna plezalca Miha Arih in Janez Mrak na Prisojniku 1939
(Gornjesavski muzej)*

Po danes zbranih podatkih je bilo med obema vojnama na Slovenskem plezalsko aktivnih 262 oseb.⁴⁴ Na tem seznamu pa podatki, ki so pridobljeni iz različnih plezalskih vodnikov, knjig, člankov in arhivskih virov (osebne beležke, sezname, vpisne knjige ...), niso popolni, saj se vsi niso vpisovali v vpisne knjige. Vsi aktivni plezalci tudi niso zajeti v člankih in knjigah, ker plezalski vodniki beležijo le prve plezalce v določeni smeri in ker je ves fond Planinske zveze Slovenije leta 1958 pogorel,⁴⁵ arhiv TK Skala pa bil uničen med drugo svetovno vojno. Tako lahko domnevamo, da številka 262 ni popolna. Je pa po mojem

⁴⁴ Seznam alpinistov naredil avtor s pomočjo plezalskih vodnikov, člankov v PV, Zeitschrift der DÖAV, knjig, osebnih beležkah pridobljenih v ARS, ZAL, GSMJ TMZ, s pomočjo ohranjene korespondence H. Tume v Novi Gorici, s pomočjo izpiskov iz rokopisov v rokopisnem oddelku v NUK-u. V seznamu so zajeti vsi, ki so v tem času plezali, ne le najaktivnejši in posledično najbolj znani. Seznam se redno dopolnjuje, je pa frekvenca dodatkov vedno daljša oz. vpisov je vedno manj. Po tej logiki domnevam, da se številka ne bo več dosti povečala.

⁴⁵ Peter Mikša: Nastanek planinskega društva Univerza, prve prelomnice ter sprememba imena v Akademsko planinsko društvo. Kratak povzetek prvih 10 let delovanja. V: Zbornik 1949-2009, Ljubljana 2009, str. 4.

predvidevanju zelo blizu končnemu številu vseh, ki so tedaj bolj ali manj pogosto plezali pri nas. V seznam sem vključil tudi tri slovenske plezalce, člane SPD Trst, ki so bili septembra 1930 ustreljeni v Bazovici kot žrtve fašističnega nasilja: Ferda Bidovca, Franja Marušiča, Zvonimirja Miloša.

Številka 42 padlih slovenskih plezalcev, ki sem jo dobil, je v primerjavi z vsemi 262 aktivnimi slovenskimi plezalci (nobena od teh številc seveda ni dokončna, velikih odstopanj pa ni pričakovati) zelo velika. Predstavlja 16% vse tedaj aktivne alpinistične populacije pri nas. Če primerjamo to s odstotkom vseh žrtev druge svetovne vojne v Sloveniji, ki znaša 6,3%⁴⁶ vsega slovenskega prebivalstva, vidimo, da je bil smrtni davek med našimi plezalci izjemno velik.

Imenski seznam padlih slovenskih alpinistov med drugo svetovno vojno

PRIIMEK	IME	Območje plezalnega udejstvovanja	Padel med drugo svetovno vojno (kako, kje je bil udeležen, kdaj ...)	Vir
Šavron	Tezej	Glinščica, Trst	padel v boju nekje pri Črnem vrhu nad Idrijo	PV 1955, št. 4, str. 170.
Kosi	Simon	Glinščica, Trst	ustreljen 14. ali 15. decembra na Opčinah	Jelinčič, Zgodovina SPD Trst, str. 60.
Bobek	Viktor	Glinščica, Trst	ustreljen 14. ali 15. decembra na Opčinah	Jelinčič, Zgodovina SPD Trst, str. 60.
Ivančič	Ivan	Glinščica, Trst	ustreljen 14. ali 15. decembra na Opčinah	Jelinčič, Zgodovina SPD Trst, str. 60.
Vadnal	Ivan	Glinščica, Trst	ustreljen 14. ali 15. decembra na Opčinah	Jelinčič, Zgodovina SPD Trst, str. 60.
Mrak	Janez	Julijske Alpe	talec 12. 2. 1942	Inventarna knjiga GSMJ, TMZ.
Ogrin	France	Julijske in Savinjske Alpe	padel v boju na Primorskem	Strojín, Zgodovina, str. 267.
Podboršek	France	Julijske in Savinjske Alpe	padel v boju na Duplici	Strojín, Zgodovina, str. 267 sl. Boris Režek, Ugasli smehljaj, Planinski zbornik 1945. Ljubljana, 1945, str. 53.
Anderwald	Beno	Julijske in Savinjske Alpe	padel v boju na Primorskem	Strojín, Zgodovina, str. 267 sl. Režek, Ugasli smehljaj, str. 53.
Paderšič	Vinko	Julijske in Savinjske Alpe	padel v boju 24. septembra na Kočevskem	Strojín, Zgodovina, str. 267 sl. Rutar, Sodelovati, str. 197.
Marovt	Lado	Julijske in Savinjske Alpe	padel v boju junija 1944 na Gorjancih	Strojín, Zgodovina, str. 267. sl. Rutar, Sodelovati, str. 197.
Lovše	Samo	Julijske in Savinjske Alpe	padel v boju na Primorskem	Strojín, Zgodovina, str. 267 sl. Režek, Ugasli smehljaj, str. 53.

⁴⁶ Tadeja Tominšek Rihtar-Mojca Šorn: Izgube in smrtne žrtve. Slovenska novejša zgodovina, str. 791.

Frelih	Matevž	Julijske in Savinjske Alpe	padel v boju konec leta 1944 v Radovni blizu Gorij.	Strojín, Zgodovina, str. 267 sl; Rutar, Sodelovati, str. 241-243 sl Evgen Lovšin, Matevžu Frelihu v spomin, Planinski zbornik 1945. Ljubljana 1945, str. 54-58.
Jordan	Bogdan	Julijske in Savinjske Alpe	talec	Strojín, Zgodovina, str. 267 sl. AS 389, Miha Potočnik, t.e.3.
Arih	Miha	Julijske in Savinjske Alpe	padel v boju februarja 1944 v Podkorenu	Strojín, Zgodovina, str. 267 sl. Rutar, Sodelovati, str. 228-231.
Cizelj	Miran	Julijske in Savinjske Alpe	padel v boju 18. januarja 1944 v SpodnjemVetrnem	Strojín, Zgodovina, str. 267 sl. Rutar, Sodelovati, str. 127-131.
Stanovnik	Aleš	Julijske in Savinjske Alpe	talec	Evgen Lovšin, Triglavski steber, Srednji raz, smer Čop-Jesihova. Planinski zbornik 1945. Ljubljana 1945, str. 160.
Stražišar	Ludvik	Julijske in Savinjske Alpe	talec na pokopališču v Koroški Beli	Lovšin, Triglavski steber, str. 160.
Ravnik	Jože	Julijske in Savinjske Alpe	padel v boju nekje v Bosni	Lovšin, Triglavski steber, str. 160.
Bokal	Stane	Julijske Alpe	padel v boju januarja 1942 nad prepadi Krme	Evgen Lovšin, V Triglavu in njegovi okolici. Ljubljana 1946, str. 316 sl. Rutar, Sodelovati, str. 83, 84.
Jarc	Karel	Julijske in Savinjske Alpe		Lovšin, V Triglavu, str. 316.
Detiček	Albert	Savinjske Alpe	padel v boju	Dušan Vodeb, Mariborski alpinistični odsek pred vojno in po osvoboditvi, Gore in Ljudje 1947. Ljubljana 1947, str. 224.
Gajšek		Savinjske Alpe		Vodeb, Mariborski alpinistični odsek, str. 224.
Berlič	Zvonko	Savinjske Alpe		Vodeb, Mariborski alpinistični odsek, str. 224.
Čazman	Slavko	Julijske in Savinjske Alpe		Rutar, Sodelovati, str. 471.
Verdnik	Matija	Julijske in Savinjske Alpe	padel v boju februarja 1944 pri Mušeniku	Rutar, Sodelovati, str. 397.
Grabnar	Ljubo	Julijske in Savinjske Alpe	padel na Koroškem leta 1944	Rutar, Sodelovati, str. 63.
Prevc	Slavko	Julijske in Savinjske Alpe		Rutar, Sodelovati, str. 28.
Vršnik	Gustelj	Julijske in Savinjske Alpe		Rutar, Sodelovati, str. 28.
Herle	Franc	Julijske in Savinjske Alpe	padel v boju avgusta 1944 na Koroškem	Rutar, Sodelovati, str. 247.

Černič	Jože	Julijske in Savinjske Alpe		Rutar, Sodelovati, str. 28.
Sever	Riha	Julijske in Savinjske Alpe		Rutar, Sodelovati, str. 28
Miklavc	Vlado	Julijske in Savinjske Alpe	padel v boju 25. maja 1944 ob napadu na Drvar	Rutar, Sodelovati, str. 371.
Godec	Tomaž	Julijske Alpe	talec aprila 1942	Rutar, Sodelovati, str. 139.
Runko	Zvonko	Julijske in Savinjske Alpe	umrl po mučenju junija 1942 v Sv. Roku pri Novem mestu.	Rutar, Sodelovati, str. 327.
Štumfelj	Tone	Julijske in Savinjske Alpe	padel v boju	AS 389, Miha Potočnik, t.e.3.
Giorgioni	Edvard	Julijske in Savinjske Alpe	padel v boju	AS 389, Miha Potočnik, t.e.3.
Čop	Miša	Julijske in Savinjske Alpe	padel v boju	AS 389, Miha Potočnik, t.e.3.
Štampihar	Saša	Julijske in Savinjske Alpe	padel v boju	AS 389, Miha Potočnik, t.e.3.

Peter Mikša

SLOVENIAN ALPINISM AND THE FALLEN SLOVENIAN ALPINISTS DURING WORLD WAR II

S u m m a r y

The beginnings of mountaineering in Slovenia date back to the enlightened 18th century, when the first climbing routes to the summits were established. Scholars and local people, who led these curious explorers into an unknown and for many people intimidating world of higher powers, played an important role in the exploration of the mountains. With Valentin Stanič, deemed as the first alpinist in the Eastern Alps, Slovenians became a part of the rich worldwide history of alpinism as early as at the turn of the 18th century.

Ever since its beginnings in 1893 until the end of World War I the period of organised mountaineering in Slovenia, starting with the establishment of the Slovenian Mountaineering Society in the last decade of the 19th century, involved the national defence aspirations of the patriotic Slovenians, since Germanisation could be felt everywhere. The Slovenian Mountaineering Society established firm foundations for the Slovenian mountain climbing. In this period only a few individuals climbed, since organised alpinism had not been pursued until this became the goal of the members of the Dren group in the beginning of the 20th century. The end of World War I brought changes also in the ranks of the Slovenian Mountaineering Society, where the young climbers felt neglected and misunderstood. In 1921 the Turistovski klub Skala mountaineering club was established, which ensured a significant increase in the quality of Slovenian alpinism until World War II. Until 1941, through Klement Jug, Mira Marko Debelak, Jože Čop, Miha Potočnik, Pavla Jesih, Matevž Freljih, Miha Arih and other superb mountaineers and rock climbers, the Slovenian mountain climbing became comparable with the world climbing and it was well on the way of catching up with it in but a few years. However, the development of mountaineering was interrupted by World War II, in which many of the best Slovenian alpinists lost their lives, while the young generation of the Slovenian climbers after the war lost the teachers with whose aid they could have been the first ones to brave the Himalayas.